

exception, studied and spent time together. The purpose of this kind of education is to improve the learning environment, in which both teachers and pupils are open to diversity. It must be a guarantee in ensuring the needs of pupils, in respecting their abilities and opportunities to be successful. One of the major problems of inclusive education is the placement of the child to school and kindergarten. There are not very many such schools, which specialize in this kind of education. For example and for comparison we took 6 foreign countries (Italy, Germany, Britain, France, Austria and Portugal). We considered the development and specifics of using of inclusive education in schools of those countries. All the analyzed information shows that those countries which were listed before are in search for new methods and ways of implementing inclusive education, because they worried about the future of residents of their country. In Ukraine, the number of children with special needs is increasing every year. That's why the use of new approaches in comprehensive schools, especially inclusive education, is significant. Children with disabilities are not a separate category of the population. They have the right to live and study, to be an educated person like others. Their differences don't give any rights to divide them into good or bad. A very important role in the development of inclusive education in Ukraine plays society's attitude to children and people with special needs. Inclusive education must provide educational services for children with special needs, but also it must change the view of humanity in order to understand that they must care for the neighbors and help them, not vice versa.

Key words: *inclusive education, comprehensive education institution, children with special needs, experience, special education, help, learning process.*

УДК 001.8-005:376.1

І. Б. Кузава

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті схарактеризовано сучасний етап розвитку у практиці навчання і виховання результатів наукових досліджень, пов'язаних з упровадженням інклюзивної освіти дітей дошкільного віку. Обґрунтовано методологічні основи досліджуваної проблеми. Проаналізовано сутність понять «методологія», «інклюзія», «інтеграція». Окреслено провідні параметри педагогічної сутності інклюзивної освіти дошкільників. Визначено основні відмінності інклюзивної освіти від інтегрованої освіти.

Ключові слова: *методологія, інклюзія, інклюзивна освіта, інтеграція, інтегрована освіта.*

Постановка проблеми. Інноваційним рухом сучасного вітчизняного суспільства в контексті євроінтеграційних змін є інклюзивна освіта дітей з особливими потребами. На основі аналізу ідей, у яких сфокусовані соціально-філософські, соціологічні, психолого-педагогічні аспекти означеного поняття, у дослідженні окреслено провідні параметри педагогічної сутності інклюзивної освіти як комплексного процесу і результату включення (об'єднання) дітей із особливостями психофізичного розвитку та вихованців, які не мають таких порушень, до навчання в одній групі загальноосвітнього закладу на основі особистісно орієнтованого

підходу до вибору методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей їх навчально-пізнавальної діяльності.

Актуальність методологічних засад інклюзивної освіти вихованців у педагогічній науці визначається як система знань про вихідні положення означеного процесу, що спрямована на обґрунтування наукової теорії на основі узагальнення емпіричних фактів. При цьому успіх будь-якого психолого-педагогічного дослідження залежить від застосування загальних і конкретно-наукових підходів і принципів, що складають зміст загальнонаукової та спеціальної (психолого-педагогічної) методології. Ці підходи та принципи є основою методологічної культури майбутнього вчителя. Правомірність нашої дослідницької позиції підтверджується тим, що в сучасній педагогічній теорії практично відсутні дослідження, присвячені системному розгляду методологічних основ проблеми інклюзивної освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, в умовах дошкілля.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичним підґрунтям наукового пошуку стали наукові напрацювання вітчизняних дослідників теорії та практики інклюзивної освіти осіб із психофізичними порушеннями (В. І. Бондар, Л. В. Будяк, І. В. Дмитрієва, В. В. Засенко, А. А. Колупаєва, С. П. Миронова, Т. В. Сак, В. М. Синьов, М. К. Шеремет та ін.); гуманістичної педагогіки про соціальну цінність особистості (Ш. О. Амонашвілі, А. Маслоу, К. Роджерс, М. О. Супрун); теорія діяльнісного підходу у вивченні особистості (Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, М. І. Кондаков, С. Д. Максименко, О. М. Леонтьєв, А. І. Наумов, С. Л. Рубінштейн, П. І. Третьяков).

Мета статті – обґрунтування методологічних основ дослідження проблеми інклюзивної освіти дітей дошкільного віку, які потребують корекції психофізичного розвитку.

Методи дослідження. У цілому методологічні основи інклюзивної освіти в дошкільному віці ґрунтуються на міждисциплінарному (медико-педагогічному) та соціально-психологічному та підходах щодо організації життєдіяльності дітей. Тенденція у зближенні педагогічної та медичної допомоги виявляється в посиленні діагностичної складової діяльності вихователя, його усвідомлення себе помічником та радником дитини.

Виклад основного матеріалу. Сучасною наукою поняття **методології** (з грецьк. *methodos* – шлях дослідження і *logos* – вчення) трактується як система найбільш загальних принципів, форм і методів наукового пізнання, головною особливістю якої є евристичний характер, тобто здатність забезпечити появу нових ідей у конкретних проблемних ситуаціях [9, 30].

Існує думка [13, 37], що в теоретико-методологічному розумінні будь-яка особа має певні відхилення від середньостатистичної норми й завдяки цьому явищу є самостійною, відмінною від інших особистістю. Кожен індивід має ті чи інші особливі потреби, до яких суспільство повинно пристосовувати

свої зовнішні умови. При цьому повага прав особистості передбачає в той самий час визнання прав суспільної спільноти.

Цілком правомірно стверджувати, що за методологією, як основою практичних перетворень, мають виникнути нові методи та форми організації навчально-виховного процесу, принципові зміни в побудові системи супроводу дитини із психофізичними порушеннями, які створять умови для його переходу від основної концепції ретрансляції людського досвіду до ідеї творення особистості як носія культури та загальнолюдських цінностей.

Суттєвим також є витлумачення сучасною філософією в частині методології стосовно доповнення в осмисленні формалізованого апарату конкретних наук, а також вирішення проблеми теоретичних основ науки [15, 103].

Методологічне дослідження сутності інклюзивної освіти дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку, передбачає конкретизацію феномену інклюзивної освіти, глибшого розуміння етимології термінів «інклюзія», «інтеграція», визначення змісту і форм спільної взаємодії, аналіз цих понять і методів дослідження.

Низкою міжнародних організацій ООН (Організація об'єднаних націй) – ЮНЕСКО (Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки й культури), з іншими установами), ОБСЄ (Організація з безпеки та співробітництва в Європі), ЮНІСЕФ(дитячий фонд ООН) стверджується про те, що інклюзивна освіта є пріоритетним напрямком розвитку національних систем освіти та важливим фактором стійкого розвитку суспільства, що передбачає доступність якісної освіти для всіх дітей зі створенням однакових умов для спільного навчання на основі створення освітнього простору, який відповідає різним потребам. Зокрема, при вивченні умов включення в освітній простір дітей-інвалідів, консультація ЮНЕСКО (1988 р.) дійшла висновку, що «... з урахуванням обмеженості ресурсів, потреби у галузі освіти та підготовки осіб із психофізичними порушеннями не можуть забезпечуватись спеціальними закладами та центрами» [3].

Зазначимо, що ЮНЕСКО дає найбільш універсальне трактування сутності «інклюзивна освіта» як процесу інтеграції дітей в загальноосвітній простір незалежно від їх статевої, етнічної та релігійної приналежності, попередніх навчальних досягнень, стану здоров'я, рівня розвитку, соціально-економічного статусу батьків тощо. Крім того, ЮНЕСКО всіляко підтримує ініціативи країн, спрямовані на вироблення національних стратегій та національних планів дій з інклюзивної освіти [3].

За твердженням ЮНІСЕФ, *інклюзивна освіта* – це така організація процесу навчання, за якої всі діти, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних, культурних, етнічних та інших особливостей, включені в загальну систему освіти і навчання за місцем проживання разом зі своїми здоровими однолітками в одних і тих самих загальноосвітніх закладах, які

враховують особливі освітні потреби і надають своїм вихованцям необхідну спеціальну підтримку [8]. Іншими словами, інклюзивна освіта – це навчання різних дітей в одній групі, а не в спеціальній при загальноосвітніх закладах.

Встановлено, що основними *цінностями* інклюзивної освіти є: право кожної людини на освіту; охоплення навчанням дітей із різним рівнем психофізичного розвитку; допомога у процесі навчання кожному вихованцеві; труднощі в навчанні в певних галузях чи в певний час; основна відповідальність навчально-виховного закладу, педагогів, батьків за дітей та співпрацю у навчанні; постійний супровід педагогів.

На основі теоретичного аналізу першоджерел з'ясовано, що головною метою інклюзивної освіти є створення адекватних умов для соціалізації та включення осіб означеної категорії в суспільство, а в основу покладено такі *принципи*: гуманізація системи освіти та створення умов для задоволення освітніх потреб різних категорій дітей; взаємодія структур загальної та спеціальної освіти в реалізації інтегративних підходів щодо навчання дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку; доступність освіти вихованцям за наявності різноманітних психофізичних порушень; забезпечення своєчасної діагностики відхилень у розвитку, спрямованої на розробку індивідуального освітнього маршруту для кожного дошкільника, що передбачає навчання та виховання в найменш обмежених умовах; індивідуалізація навчання таких дітей, спрямована на реалізацію їх індивідуальних освітніх можливостей і потреб; створення банку даних вихованців дошкільного віку з особливостями психофізичного розвитку.

Теоретичні узагальнення проблеми спільного навчання дітей із психофізичними порушеннями та їх здоровими однолітками показали, що в цілому у вітчизняній та зарубіжній практиці термін «інклюзія» є близьким за змістовно-смісловим значенням до терміну «інтеграція». Інколи ці два поняття досить часто замінюють одне одного, однак вони не є тотожними. Тому досить часто їх розглядають як синоніми, хоча значення співпадають та характеризують різний ступінь включення дітей із психофізичними порушеннями в освітній процес. А відмінності у трактуванні педагогічних термінів інколи стають приводом до непорозумінь. Розмежовуючи ці два поняття, слід зазначити, що інклюзія є процесом, який відбувається з індивідами (соціальними групами), а інтеграція – процес, який відбувається у самому суспільстві. Тобто, інтеграція є наслідком інклюзії, а не навпаки [10]. Зокрема, філософія інклюзії, ґрунтуючись на проблемі прав і свобод людини, здійснює більш глибокий вплив, ніж інтеграція.

На основі аналізу зарубіжного досвіду (Європи, Америки та країн пострадянського простору) інклюзивної освіти осіб із відхиленнями психофізичного розвитку можна стверджувати, що всі країни знаходяться на різних етапах її впровадження. Зарубіжні держави пройшли тривалий шлях усвідомлення досягнень і недоліків, а також переосмислення власне

концепції включення дітей із порушеннями психофізичного розвитку в суспільство. Наприклад, у Європі найбільш поширеним є термін «включене навчання». А у німецькомовних країнах більше застосовуються такі терміни, як «інтеграція», «включення», «спільне навчання». У той самий час країни пострадянського простору, що орієнтовані на американську освітню модель, у професійній і науковій вжиток упроваджують такі терміни, як «інтегроване навчання» та «інтеграція аномальних дітей у середовище здорових однолітків».

Іноді у психолого-педагогічній літературі [2; 6; 10], спостерігається калькування (перенесення) зарубіжного досвіду у вітчизняну систему освіти, що є не доцільним у трактуванні інклюзії як філософії «включеного навчання».

Термін **«інтеграція»** (з лат. *integrare* – заповнювати, доповнювати, *integer* – цілий) – це вибіркоче переміщення дітей із психофізичними порушеннями в загальноосвітні навчальні заклади [6, 12]. Прихильники інтеграції стверджують, що дитина має «заслужити» можливість навчатись у загальноосвітньому закладі, продемонструвавши свої «здібності» у виконанні загальної програми [6; 10].

У науковій літературі термін «інтеграція» вживається в кількох значеннях. У *широкому* – визначається як процес і результат надання особі з порушеннями психофізичного розвитку прав та реальних можливостей бути задіяною в усіх видах соціального життя суспільства нарівні і разом з усіма його членами. У *вузькому* значенні інтеграція в освіті – це залучення дітей із порушеннями психофізичного розвитку до системи загальної освіти [14]. Тобто, інтеграція в системі освіти означає створення єдиного освітнього простору, що передбачає зближення загальної та спеціальної освіти, а також навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах, наближених до звичайних.

У зарубіжних країнах досить часто поняття «інтеграція» пов'язують із такою формою навчання, як *мейнстрімінг* (*mainstreaming* – основний потік), за якої дитина основну частину часу перебуває у групі з іншими вихованцями і лише деякий час – окремо у спеціально пристосованому середовищі. Вважається, що за такої форми вона має прийняти норми, виконувати їх та бути рівним з усіма. Однак, для цього їй потрібно затратити значних зусиль і часу на адаптацію до непристосованого середовища [5].

У педагогіці категорія «інтеграція» являє собою продукт складних діалектичних перетворень наукової свідомості, який поєднує досягнення світової культури та досвід розвитку вітчизняної освіти. Для системи спеціальної освіти інтеграція зіставляється, насамперед, із поняттям спільного навчання дітей із психофізичними порушеннями та їх здоровими однолітками. Тому поняття «інтегроване навчання» має два самостійних значення:

1) як спільне навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в спеціальному класі (групі) загальноосвітнього навчального закладу за спеціальними програмами, адаптованими методами й засобами [10, 5];

2) як педагогічна система, що орієнтується на формування системного бачення світу, застосовуючи свої особливі форми й методи навчання [10, 5].

Низкою зарубіжних учених у галузі гуманітарних наук (Л. С. Волкова, А. А. Дмитрієва, М. М. Малофєєв, Л. І. Новікова, Н. М. Назарова, М. І. Нікітіна, К. Рейсвепкван, Л. М. Шипіцина та ін.) інтегроване навчання розглядається як об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності. Прихильники означеного підходу вважають, що дитина має «заслужити» можливість навчатись у загальноосвітньому закладі, продемонструвавши свої «здібності» у виконанні загальної програми. Зокрема, Н. М. Назарова розуміє інтеграцію як процес, результат і стан, за якого інваліди та інші члени суспільства з обмеженими можливостями здоров'я, інтелекту тощо не є соціально відокремленими та ізольованими, а беруть активну участь у всіх видах та форах соціального життя поряд і нарівні з іншими [10, 9].

Принципи інтегрованого навчання (забезпечення «психологічної готовності» дітей із психофізичними порушеннями та їх здорових однолітків до спільного навчання, готовність загальноосвітніх навчальних закладів до їх прийому, вироблення батьківської терпимості, урахування зон актуального та найближчого розвитку, рання диференціація, корекція та контроль за розвитком дитини, надання консультативної допомоги педагогам та батькам тощо) відображено у працях Н. Л. Белопольської, Є. Є. Дмитрієвої, А. Н. Конопльової, І. А. Коробейнікова, М. М. Малофєєва, Т. О. Соловйової, О. О. Сорокоумової, Є. А. Стребелевої, У. В. Ульянової, Н. Д. Шматко, Л. М. Шипіциної.

А українські фахівці (А. А. Колупаєва, М. К. Шеремет, Л. І. Фомічова) окремою формою інтеграції вважають навчання дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, у спеціальних групах загальноосвітнього навчального закладу. Однак, як свідчить практичний досвід такої роботи, вихованці із нормативним рівнем розвитку не починають частіше спілкуватися з однолітками із психофізичними порушеннями. А це є однією із беззаперечних переваг інклюзивного навчання, яке, на противагу інтегрованому, означає пристосування середовища до особливих потреб дитини з особливостями психофізичного розвитку. Так, дослідженнями Л. І. Фомічової доведено, що швидкість інтеграції дитини в колектив і включення у процес навчання обернено пропорційне віку дитини. У цілому автор стверджує, що включення дитини в спільну освіту значною мірою залежить від вибору батьками стратегії навчання власних дітей, наскільки вони поінформовані про рівень їхнього розвитку та існуючі її форми [12, 21].

Важливою умовою інтегрованого навчання є набуття дітьми, які потребують корекції психофізичного розвитку, соціально прийнятих норм наслідування поведінки своїх здорових однолітків. Інтегроване виховання в будь-якій формі передбачає обов'язкове керівництво корекційного педагога, участь психолога. Специфічною особливістю такої форми навчання є адаптація дітей цієї категорії до найближчого навчального середовища.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу наукових джерел встановлено, що *інтегроване навчання* – це процес і результат спільного навчання дітей із особливостями психофізичного розвитку в спеціальній групі (класі) загальноосвітнього навчального закладу за спеціальними програмами, адаптованими методами і засобами з метою полегшення їх соціалізації [6, 200].

Водночас, існує потреба у виробленні нових підходів щодо здобуття ними освіти, що більшою мірою задовольняли б потреби її розвитку, покращували процеси абілітації та реабілітації, сприяли інтеграції в суспільство. Тому останнім часом пропонується все більше інноваційних підходів до навчання й виховання дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку.

Логічним продовженням ідей інтегрованої освіти є *інклюзивне навчання* (англ. *inclusion* – включення, франц. *inclusif* – включаючий в себе, лат. *include* – заключаю, включаю) як процес і результат включення (об'єднання) дітей з особливостями психофізичного розвитку та дітей, які не мають таких порушень, до навчання в одній групі загальноосвітнього закладу [5, 194]. Термін «включення» означає, що дитині, яка потребує корекції психофізичного розвитку, надається право відвідувати загальноосвітній заклад, однак, для цього створюється необхідне адаптоване освітнє середовище та надаються відповідні додаткові послуги, які приносять користь від її спільного навчання зі здоровими однолітками.

Головними *принципами інклюзії* є доступність освіти для всіх дітей – як інвалідів, так і «звичайних» (уточнимо, що для осіб без інвалідності немає коректного терміну) та врахування їх інтересів. Причому, зміни тут відбуваються за трьома *рівнями*:

1) інклюзія – це додаткова вартість, за якої всі учасники навчально-виховного процесу створюють корисний позитивний досвід, який сприяє розмаїттю та просуванню соціальної єдності, поваги та почуття власної гідності;

2) інклюзія є корисною для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, та «звичайних», унаслідок чого в них формується толерантне ставлення один до одного;

3) розвиток інклюзивної освіти торкається підходів, сфер діяльності та змісту державної політики.

Педагогічна концепція інклюзивного навчання ґрунтується на усвідомленні природи дитини, досвіду її чуттєвого життя в певному середовищі. Інклюзивне навчання повною мірою не є альтернативою

спеціальній освіті. Воно значно розширює її можливості. Тобто, інклюзивне навчання передбачає створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Інклюзивні заклади мають працювати в тісному зв'язку зі спеціальними та загальноосвітніми навчально-виховними, використовуючи напрацьовані методики роботи з дітьми, залучати до консультування фахівців із багаторічним досвідом роботи з такою категорією дітей. Зокрема, інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи та форми навчання із використанням існуючих ресурсів, партнерства з громадою до індивідуальних потреб дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку.

У контексті дослідження зауважимо, що інклюзивний підхід в освіті передбачає повагу, розуміння та забезпечення різноманітної діяльності (системи освіти, педагогів, вихованців), а також реальної рівної доступності до загальноосвітніх закладів усіх без винятку дітей. Важливою є реалізація ідеї «включення» в освітній процес, соціалізація дитини не з жалю чи благодійності, а в інтересах суспільства, керуючись нормативними документами. Тоді дійсно будуть отримані якісні результати» [5, 9]. Тому цілком правомірно стверджувати, що інклюзивний підхід – це стратегія, що ґрунтується на основних теоретичних положеннях інклюзивної освіти, яка передбачає спільне навчання та виховання осіб із різним рівнем психофізичного порушеннями на основі рівності прав і толерантного ставлення один до одного.

Відзначимо, що в основі сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень та концепцій інклюзивної освіти [1; 2; 5; 7] лежать філософські ідеї екзистенціалізму, прагматизму, постмодернізму, феноменології, які в теорії і методології конкретних наук – психології, педагогіки, соціології – набувають *гуманістичного підходу*, згідно якого особистість є найвищою цінністю суспільства і володіє достатнім рівнем свободи у виборі напрямів власної діяльності, передбачених нормами міжнародного гуманітарного права. Зокрема, філософія екзистенціалізму запропонувала новий погляд на людину із обмеженими можливостями, її індивідуальне та соціальне буття, висуваючи основну ідею – екзистенцію (лат. *existentio* – існування), тобто центральне ядро людського «Я», завдяки якому кожен індивід є унікальною, неповторною та вільною особистістю, відповідальною за власні дії у ставленні до себе (самоповага) та навколишнього світу (навички соціальної взаємодії) [10].

Сучасна теорія інклюзивної освіти поєднує кілька *напрямів*: філософську та педагогічну антропологію, аксіологію, етику, педагогічну деонтологію. Саме тому є важливим розуміння та осмислення загальнометодологічних аспектів інклюзивного навчання, принципів його реалізації та умов здійснення. Так, у соціології, яка розглядає різноманітні дискурсивні обґрунтування інклюзивної освіти, зокрема, дискурс прав та етики, стверджується, що інклюзія потребує змін у системі освіти як такої, і що

ця система має стати більш гнучкою, здатною забезпечити рівні права та можливості навчання всіх дітей без дискримінації та зневаги. За твердженням соціолога П. В. Романова, соціологічна рефлексія відтворення нерівності в загальноосвітньому навчальному закладі лежить в основі висновків про негативну соціальну роль спеціальної освіти: «Спеціальна освіта лише на перший погляд здається захисником вразливих дітей, надаючи їм освіту й медичні послуги. Насправді ж, спеціальна освіта, сегрегуючи осіб із інвалідністю в окремі заклади, обслуговує інтереси забезпечених членів суспільства, утримуючи та раціоналізуючи подальшу маргіналізацію тих, кому вона ніби допомагає» [11].

Проведений у дослідженні порівняльний аналіз термінів «інтеграція» та «інклюзія» дав змогу дійти висновку, що за своєю сутністю інтеграція означає пристосування дитини до існуючої системи освіти, у той час як інклюзія передбачає пристосування системи освіти до потреб і можливостей кожної особистості, що є важливою передумовою отримання нею якісної освіти. Інклюзивне навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку, є вищим ступенем інтеграції, за якого усі навчальні заклади й уся освітня філософія пристосовуються до потреб усіх дітей (згідно наукових джерел і міжнародних документів) [4, 24]. Воно є своєрідним підходом, що прагне розвинути методологію, у центрі якого знаходиться дитина та її різноманітні освітні потреби. Інклюзивний підхід передбачає більш значне коло дій та ініціатив (зокрема, створення суспільством можливостей для повної реалізації потреб дітей із психофізичними вадами), у той час як інтегроване навчання передбачає створення спеціальних умов для таких осіб у межах існуючої системи освіти.

Як свідчить практика, у сучасних загальноосвітніх закладах, у тому числі й дошкільних, інтеграція означає, що дитина із психофізичними вадами має бути просто присутньою в них, унаслідок чого спостерігається відсутність повноцінної її участі в житті дошкільного навчального закладу. Інклюзія ж, навпаки, зосереджується на індивідуальних потребах вихованців, сприяючи повноцінній їх участі в усіх активних заходах через відповідне планування, диференціацію та кваліфіковану підготовку фахівців. Тобто, інклюзія – це процес, спрямований на перетворення дитячих садків на заклади з таким освітнім простором, який стимулює та підтримує не лише дітей, а й власних членів трудового колективу [4, 11].

У ході проведення феноменологічного аналізу інклюзивної освіти в дослідженні визначено її основні *відмінності* від інтегрованої освіти: адаптація освітнього середовища до індивідуальних особливостей дитини; доступність освіти для всіх вихованців; взаємодопомога, взаємопідтримка та взаємонавчання у процесі спільної діяльності не лише дітей, але й дорослих; особлива діяльність педагога щодо організації спільної діяльності дошкільників із різним рівнем психофізичного розвитку. Саме тому ці два

терміни є спорідненими, але не рівнозначними, оскільки характеризують різний ступінь включення дітей із психофізичними вадами в освітню систему. Тобто, відмінність у підходах полягає у визнанні необхідності зміни суспільства з метою врахування та пристосування до індивідуальних потреб дітей із психофізичними порушеннями, а не їхню адаптацію до його вимог. На нашу думку, це дозволить оцінити та прокоментувати означені проблеми в цілому та намітити перспективи подальшого розвитку інклюзивної освіти в галузі дошкільної освіти зокрема.

У цілому методологічні основи інклюзивної освіти в дошкільному віці ґрунтуються на міждисциплінарному (медико-педагогічному та соціально-психологічному) підході щодо організації життєдіяльності дітей. Тенденція у зближенні педагогічної та медичної допомоги виявляється в посиленні діагностичної складової діяльності вихователя, його усвідомлення себе помічником та порадиником дитини.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Резюмуючи вищевикладене, цілком правомірно стверджувати, що методологія інклюзивної освіти повинна бути спрямована на перенесення теорій, правил навчання осіб із психофізичними порушеннями щодо їх здорових однолітків. Зміни тут відбуваються на рівні ставлення до них, стратегії освітньої політики та співпраці в колективі.

Подальший розгляд підходів як методологічних основ нашого дослідження дозволить проаналізувати аспекти, що акцентують увагу на тому, що внаслідок своєчасної корекційно-виховної роботи дитина з будь-яким порушенням психофізичного розвитку здатна адекватно сприймати та розуміти світ, у якому вона живе, однак потребує створення відповідного корекційно-розвивального середовища. Крім того, впровадження інклюзивної освіти дозволить розв'язати низку проблем морально-етичного характеру, сприяючи тим самим гуманізації суспільних стосунків.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Алёхина С. В. Инклюзивный поход в образовании в контексте проектной инициативы «Наша новая школа / С. В. Алёхина, В. К. Зарецкий // Психолого-педагогическое обеспечение национальной образовательной инициативы «Наша новая школа». – С. 104–116.
- 2) Борисова Н. В. Инклюзивное образование: ключевые понятия / Н. В. Борисова. – М. : Перспектива ; Владимир : Транзит – ИКС, 2009. – 47 с.
- 3) Вісник проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». – жовтень 2009 – лютий 2010. – 35 с.
- 4) Инклюзивное образование: практика, исследования, методология : сборник материалов II Международной научно-практической конференции / [Отв. ред. Алехина С. В.]. – М. : МГППУ, 2013. – 452 с.
- 5) Колупаева А. А. Инклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія / Алла Анатоліївна Колупаева. – К. : «Самміт-Книга». – 2009. – 272 с.

6) Коноплева А. Н. Интегрированное обучение детей с особенностями психофизического развития : монография / А. Н. Коноплева, Т. Л. Лещинская. – Мн. : НИО, 2003. – 232 с.

7) Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН України №912 від 1 жовтня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua>

8) Кузава І. Б. психолого-педагогічні аспекти організації дошкільної інклюзивної освіти / І. Б. Кузава // Напрями та перспективи інклюзивного навчання людей / за ред. Ю. Й. Тулашвілі. – Луцьк : ВМА «ТЕРЕН», 2013. – 264 с.

9) Мельник І. М. Словник педагогічних термінів : навч.-метод. посіб. / Ірина Мельник. – Луцьк, 2010. – 168 с.

10) Назарова Н. М. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения / Наталья Михайловна Назарова // Вестник МГПУ. – 2009. – № 3 (9). – С. 8–18.

11) Романов П. В. Политика инвалидности: социальное гражданство инвалидов в современной России [Электронный ресурс] / П. В. Романов, Е. Ярская-Смирнова. – Саратов : Изд-во «Научная книга», 2006. – 260 с. – Режим доступа : <http://vestnik.ssu.samara.ru>

12) Фомічова Л. І. Проектування навчання як засіб інтелектуального розвитку дошкільників з вадами слуху: операціонально-знаковий підхід : дис. ... д-ра психол.наук : 19.00.08 / Фомічова Людмила Іванівна; Український держ. пед. у-нт ім. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 509 с.

13) Холостова Е. И. Социальная реабилитация : учеб. пособие / Е. И. Холостова, Н. Ф. Дементьева. – М. : Изд-торгов. Корпорация «Дашков и Ко», 2006. – 340 с.

14) Шипицына Л. М. Интеграция детей с ограниченными возможностями здоровья / Л. М. Шипицына // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2004. – № 2. – С.7–9.

15) Ярская-Смирнова Е. Р. Инклюзивное образование детей-инвалидов / Е. Р. Ярская-Смирнова, И. И. Лошакова // Социологические исследования. – 2003. – № 3. – С. 100–106.

РЕЗЮМЕ

Кузава І. Б. Методологические основы исследования проблемы инклюзивного образования детей дошкольного возраста.

В статье охарактеризован современный этап развития в практике обучения и воспитания результатов научных исследований, связанных с внедрением инклюзивного образования детей дошкольного возраста. Обоснованы методологические основы исследуемой проблемы. Проанализирована сущность понятий «методология», «инклюзия», «интеграция». Очерчены ведущие параметры педагогической сущности инклюзивного образования дошкольников. Определены основные различия инклюзивного образования от интегрированного образования.

Ключевые слова: методология, инклюзия, инклюзивное образование, интеграция, интегрированное образование.

SUMMARY

Kuzava I. Methodological bases of research of the issue of inclusive education of preschool children.

In the article the modern stage of development in practice of training and education of research results related implementation of inclusive education of preschool children is characterized. The methodological bases of an investigated problem are grounded. The essence of the concepts of «methodology», «inclusion», «integration» is analyzed. The leading

parameters of the pedagogical nature of the inclusive education of preschool children are outlined. The main differences of inclusive education from an integrated education are defined.

The difference in the approaches is in the recognition of the need to change society to reflect and accommodate individual needs of children with mental and physical disabilities, and not their adaptation to its requirements. In author's view, it will allow to evaluate and to comment on those issues in general, and to outline the prospects for further development of inclusive education in pre-school education in particular.

It is stressed that methodological bases of inclusive education at preschool age are based on a multidisciplinary (medico-pedagogical and socio-psychological) approach in the organization of life of children. The trend in the convergence of pedagogical and medical assistance is in the strengthening of diagnostic activity of the teacher, realizing him/herself an assistant and advisor of the child.

The author concludes that the methodology of inclusive education should be aimed at the transfer of theories, rules of education of persons with psychophysical disabilities concerning their healthy peers. Changes here occur at the level of attitudes, strategies of educational policy and cooperation in the team.

Further consideration of approaches as methodological basis of our research will be aimed at analyzing the aspects that draw attention to the fact that as a result of timely correction and educational work children with different mental and physical disabilities are able to perceive and understand the world in which they live, however, requires the creation of appropriate correctional and developmental environment. In addition, the implementation of inclusive education will allow solving a number of problems of moral and ethical character, thereby contributing to the humanization of social relations.

Key words: *methodology, inclusion, inclusive education, integration, integrated education.*

УДК 371:37.03+37.035+37.034

Меттини Эмилиано

РНИМУ им. «Н. И. Пирогова»
Москва (Российская Федерация)

КОРРЕКЦИЯ И РЕАБИЛИТАЦИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ: СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ВОПРОС НАШЕГО ВРЕМЕНИ

У статті розкривається питання корекції та реабілітації дитини як соціально й політична проблема 21-го століття, як Європи, так і інших розвинених країн та країн, що розвиваються. Автор думає та доводить необхідність використання наукового міжпредметного підходу до цього питання з тим, щоб було можливо організувати плідну співпрацю різних відомств з метою координації зусиль, спрямованих на вирішення питань, пов'язаних «із темами цієї статті, мають особливе значення для профільних науковців. Крім того, ці теми привертають увагу міжнародної спільноти, оскільки вони долають національні кордони і культурні особливості, викликаючи особливе занепокоєння.

Ключові слова: *ювенільна юстиція, економіка, законодавство, дитина, Хартія фундаментальних прав ЄС, Російська Федерація, винуватий, не винуватий.*

Постановка проблеми. *Вопрос реабилитации и коррекции детей с особыми потребностями является широкомасштабной проблемой, касающейся не столько детей, которые переживают трудную жизненную ситуацию в связи с особенностями их развития, или социальным*